

Raport sumar

Activitatea CSPT/YK, inclusiv cu suportul Proiectului Generație Sănătoasă, pentru perioada 2011-2020

Crearea Centrelor de Sănătate Prietenoase Tinerilor/rețeaua Youth Clinic este, de fapt, un răspuns al Guvernului Republicii Moldova la analiza situației în domeniul sănătății și dezvoltării adolescenților și tinerilor în Republica Moldova, a practicilor și evidențelor acumulate la nivel internațional și național, respectarea drepturilor omului, în special de a acționa în interesul suprem al copilului în cadrul serviciilor de sănătate, conform prevederilor Convenției cu Privire la Drepturile Copilului și Legii privind drepturile copilului (Nr. 338 din 15-12-1994, Articolul 4. Dreptul la viață). La fel serviciile acordate de către Centrele de Sănătate Prietenoase Tinerilor sunt în concordanță cu legislația Republicii Moldova în domeniul sănătății, în mod special:

- Legea ocrotirii sănătății Nr. 411 din 28.03.1995. Articolul 23. Consimțământul pentru prestații medicale; Articolul 50. Asistența medicală pentru copii și adolescenți.
- Legea privind sănătatea reproducerii Nr. 138 din 15.06.2012. (Articolul 6. Sănătatea sexual-reproducă a adolescenților
- Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA Nr. 23 din 16.02.2007. Articolul 5. Educația privind prevenirea infecției HIV/SIDA, Articolul 6. Familia, copiii, tinerii, femeile și infecția HIV/SIDA
- Lege Nr. 140 din 14-06-2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, Articolul 8. Identificarea copiilor aflați în situație de risc, Articolul 20. Cooperarea intersectorială.

Astfel, Scopul principal al activității CSPT este ameliorarea stării sănătății adolescenților și tinerilor și crearea premiselor benefice de dezvoltare și integrare socială a acestora în comunitate prin intermediul sporirii accesului la servicii de sănătate prietenoase tinerilor. Obiectivele de baza ale activității CSPT, în corespundere cu standardele de calitate a Serviciilor de Sănătate Prietenoase Tinerilor (SSPT) sânt următoarele¹:

- 1) Reducerea incidenței infecțiilor sexual-transmisibile, inclusiv HIV printre adolescenți și tineri;
- 2) Reducerea numărului sarcinilor precoce și nedorite printre tineri;
- 3) Reducerea problemelor de sănătate mintală în rezultatul utilizării de substanțe psihoactive (alcoolism, narcomanie, tabacism);
- 4) Reducerea tulburărilor psiho-emoționale și de personalitate;
- 5) Reducerea problemelor de sănătate în rezultatul violenței;
- 6) Reducerea dereglărilor de nutriție, în special malnutriția (I, Fe), inclusiv obezitate;
- 7) Reducerea devierilor în dezvoltarea pubertară.

Context.

În 2020, fiecare a cincea persoană din populația Republicii Moldova este un tânăr sau o tânără de 10-24 ani și circa 11% - adolescenții de 10-19 ani, Conform datelor Biroului Național de Statistică.

---

¹ https://msmps.gov.md/sites/default/files/legislatie/868_din_31.07.2013-_privind_organizarea_activitatii_cspt.pdf

Cu toate ca proporția populației tinere este în descreștere esențială în decursul ultimului deceniu datorită proceselor de îmbătrânire a populației țării, cu atât mai mare este valoarea vieții și sănătății fiecărui adolescent².

La începutul anilor 2000, analiza situației în domeniu sănătății adolescenților și tinerilor la nivel global și național au pus în evidența prezenta unui șir întreg de probleme de sănătate la acest grup de vârstă care le putea afecta atât starea sănătății în procesul de dezvoltare în adolescență, cât și, ulterior în viața lor matură și sănătatea viitoarelor generații. Tinerii din Republica Moldova sunt expuși la numeroase riscuri: sex neprotejat, sarcini timpurii, abuzul de droguri și de alte substanțe, ITS (inclusiv HIV/SIDA) și violență. Vulnerabilitatea acestora devine și mai mare din cauza sărăciei, lipsa supravegherii părintești datorată nivelului mare al migrației, fenomenului de violență în familie răspândit pe scară largă și lipsa accesului la servicii de calitate.

Adolescenții care trăiesc în mediul rural și provin din familii sărace și vulnerabile, tinerii cu comportamente riscante (cei ce fac abuz de substanțe, inclusiv droguri injectabile; cei ce practică relații sexuale neprotejate) au cea mai mare probabilitate de acces limitat la serviciile de bază și de a nu fi luați în seamă de prestatorii de servicii. În Moldova, majoritatea serviciilor de bază nu sunt adaptate pentru a răspunde nevoilor specifice ale diferitor grupuri de vârstă a populației, promovând o ambianță generală care nu oferă nici siguranță, nici susținere și nu satisface nevoile de bază ale adolescenților.

Conform datelor OMS, 70% din cazurile de mortalitate precoce la maturi sunt determinate de comportamentele de risc inițiate în adolescență.

Totodată, s-a demonstrat că abordările existente de promovare a sănătății și serviciile existente de sănătate nu erau adaptate nevoilor de dezvoltare și sănătate a acestui grup de vârstă și nu puteau eficient să contribuie la ameliorarea situației în domeniu.

Moldova a inițiat în anii 2001-2002 procesul de reformare a sistemului de sănătate vizând tinerii conform Grupului Comun de Agenții (Inter-Agency Group) (UNFPA, OMS și UNICEF). Primele măsuri întreprinse în anii **2001-2003** au fost de a crea **3 CSPT pilot** și, în paralel, de a pleda pentru elaborarea unei politici privind CSPT, consolidarea capacității prestatorilor de servicii în cadrul celor existente, precum și pentru instituirea normelor și standardelor naționale pentru SSPT de calitate. Unul dintre aceste centre, este Centrul NEOVITA, creat în 2002 de către Asociația Sănătate pentru Tineri în cooperare cu Primăria mun. Chișinău, cu suportul UNCEF, căruia actualmente îi este delegat rolul de Centru de Resurse la Nivel Național în Serviciile de Sănătate Prietenoase Tinerilor.

Guvernul Republicii Moldova a enunțat ca prioritate sănătatea și dezvoltarea adolescenților și tinerilor într-un șir de documente de politici și strategice așa cum ar fi Politica Națională de Sănătate pentru perioada 2007-2021, Strategiile pentru Tineret în vigoare în decursul ultimului deceniu, Strategia Națională privind sănătatea reproducerii pentru perioada 2005-2015 etc. În aceste documente obiectivele de bază la capitolul dat sunt orientate spre sporirea accesului adolescenților și tinerilor la informații și servicii de calitate de sănătate, așa cum sunt serviciile de sănătate prietenoase tinerilor.

În anul 2005, de către Ministerul Sănătății a fost aprobat documentul conceptual de dezvoltare a serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor - *Conceptul Național pentru serviciile de sănătate*

---

²Biroul Național de Statistică, http://www.statistica.md/public/files/Piramida/Moldova_Rsc.html

prietenose tinerilor (Conceptului SSPT). Conceptul SSPT a constituit pilonul de temelie a abordării CSPT în Republica Moldova și a fost aprobat de către Ministerul Sănătății la sfârșitul anului 2005. Aceasta definește Serviciile Prietenoase Tinerilor din Republica Moldova, stabilește principiile de activitate și componentele Centrelor de Sănătate Prietenoase Tinerilor (CSPT), prezintă modelul de implementare a CSPT și integrare a acestora în sistemul de sănătate existent, stabilește pachetul minim și extins de CSPT și a mecanismului de coordonare, precum și responsabilitățile la nivel național și local și cadrul de monitorizare și evaluare.

Unul dintre cele mai importante aspecte ale Conceptului SSPT este distincția dintre serviciile prestate într-un mod prietenos tinerilor comparativ cu serviciile din sistemul de sănătate general. Conceptul National a SSPT evidențiază, pe de o parte, faptul că serviciile sunt orientate spre promovarea dezvoltării sănătoase în rândul adolescenților, și pe de altă parte, prevenirea și receptivitatea la problemele de sănătate dacă acestea apar și atunci când acestea apar.

Ca pas următor, în anul 2005, a fost crearea rețelei de Centre de Sănătate Prietenoase tinerilor, când cu sprijinul Asociației Internaționale pentru Dezvoltare (AID), Băncii Mondiale, și Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare, au fost instituite **11 centre noi**. Aceste Centre din 2007 au fost încadrate în sistemul de stat de asistență medicală ca unități funcționale ale instituțiilor medico-sanitare publice, la baza cărora au fost create, iar **din 2008 a început finanțarea acestor centre de către CNAM**.

Pentru a spori accesul tinerilor la servicii de sănătate de calitate, au fost elaborate *Standardele de calitate* pentru serviciile de sănătate destinate tinerilor, iar acest proces a fost susținut din punct de vedere tehnic de UNICEF Moldova și Biroul Regional al OMS pentru Europa. Versiunea finală a fost aprobată în 2009 de către Ministerul Sănătății. Acest document are ca obiective prezentarea principiilor de organizare a serviciilor de sănătate existente în servicii de sănătate prietenoase tinerilor, pentru a soluționa eficient problemele de sănătate și dezvoltare ale tinerilor, în cadrul sistemului de sănătate și prezentarea modalităților și instrumentelor practice de asigurare a organizării serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor.

Conform Standardelor de Calitate SSPT, Centrele de Sănătate prietenoase tinerilor și alte servicii de sănătate destinate tinerilor trebuie să-și organizeze activitatea în conformitate cu criteriile acestor standarde, oferind pachetul minim sau desfășurat de servicii, ce includ informarea, consilierea, serviciile medicale integrate cu asistența psiho-socială și referirea, orientate pentru a reduce un număr de probleme prioritare din domeniu, așa cum ar fi ITS/HIV, sarcina precoce, Probleme de sănătate mintală în rezultatul abuzului de substanțe (alcoolism, narcomanie), tulburări psiho-emoționale și de personalitate, probleme de sănătate în rezultatul violenței, Dereglări de nutriție, în special malnutriția (I, Fe) și tulburări de dezvoltare în perioada pubertară.

Din anul 2011, a pornit procesul de extindere a SSPT inițiat prin ordinul MS nr nr.956 din 13.12.2011 cu privire la extinderea serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor, care prevede crearea centrelor de sănătate prietenoase tinerilor în fiecare raion, precum și un sir întreg de măsuri legate de perfecționarea cadrului normativ în domeniu, a mecanismelor de finanțare a acestor servicii, de formare a capacităților umane, de monitorizare și evaluare. (fig.1)

Figura 1. Extinderea pe verticală și pe orizontală a serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor (SSPT) în Republica Moldova.

EXTINDEREA SSPT IN REPUBLICA MOLDOVA

Extinderea pe verticală

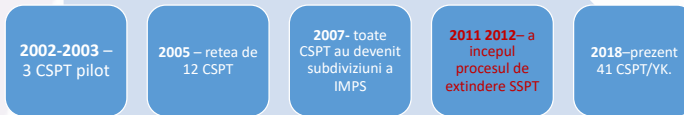

Orientate pe rezultate – focusate pe 7 probleme prioritare de sănătate:

Intervenția –
Pachet extins SSPT - CSPT
Pachetul de bază SSPT (abordarea prietenoasă) – MF/AF
 - informare
 - consiliere
 - servicii medicale, psiho-sociale
 - referire

Direcțiile principale de activitate ale CSPT:

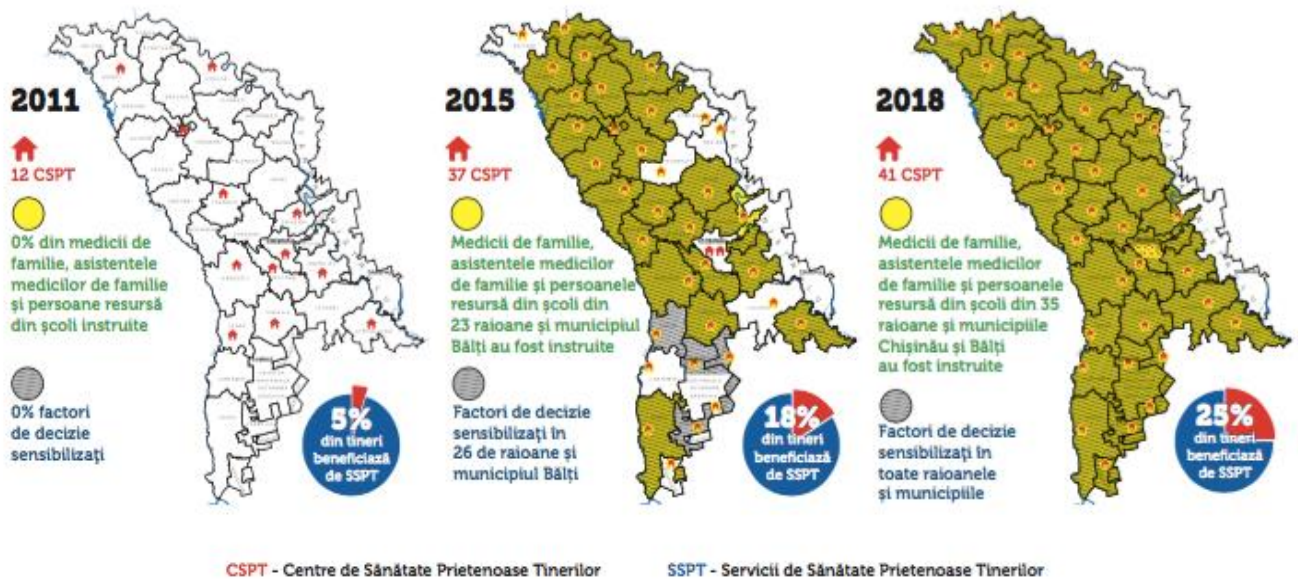
- ACTIVITĂȚI CONSULTATIVE** ale echipei multidisciplinare (medici, psihologi, asistenți sociali)
- ACTIVITĂȚI INSTRUCTIV-METODICE**
  - programe educaționale (de voluntariat, pu adolescenți, pu profesioniști, pu părinți)
  - Linia informațională
  - colaborarea cu mas-media
  - www.neovita.md, www.yk.md, www.teenlive.info.
  - pledorie, participarea in elaborarea a actelor normative, cercetări etc.

Extinderea pe orizontală

Procesul de extindere a serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor este susținut de către SDC, UNICEF prin intermediul Proiectului “Generație sănătoasă – extinderea serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor”, implementat de către Asociația Sănătate pentru Tineri și a implicat activități complexe pe tot teritoriul Republicii. (fig.2)

Figura 2. Rezultate cheie în procesul de extindere a SSPT în Republica Moldova

În 2013 a fost aprobat Ordinul MS nr.868 din 31.07.2013 cu privire la normele de activitate ale CSPT³, care reglementează clar scopul obiectivele, pachetele de corespunzătoare (activitățile educațional informaționale, consultative (medicale și psiho-sociale) și, adițional, pentru adolescenții și tinerii în stare de vulnerabilitate și de risc – pachetul de servicii mobile (out-reach), instrumentele de monitorizare ale acestora ¹.

În 2017, în consultare cu beneficiarii a fost elaborat și aprobat brandul comun pentru centrele de sănătate prietenoase tinerilor – Youth Clinic. (aprobat de MSMPS în cadrul ședinței CC a Proiectului Genrație Sănătoasă din 29 septembrie 2017)

Una dintre realizările cheie a procesului de extindere a SSPT a fost crearea rețelei centrelor de sănătate prietenoase tinerilor (rețea YK) în cadrul căreia în prezent activează 41 CSPT (Youth Klinici)). În toate cele 41 de centre care fac parte din marea familie YK (6 dintre care activează în municipiul Chișinău), lucrează peste 250 de specialiști experimentați în probleme de sănătate cu care se confruntă tinerii (psihologi, asistenți sociali, ginecologi, urologi-andrologi, dermatovenerologi, consilieri HIV/SIDA). Circa 50% din personalul centrelor au fost specialiști angajați de bază, iar 50% - prin cumul. Rețeaua YK în activitatea sa toate problemele prioritare pentru SSPT - infecțiile sexual-transmisibile, inclusiv HIV; sarcinile precoce și nedorite; problemele de sănătate mintală în rezultatul utilizării de substanțe psiho-active; tulburările psiho-emoționale și de personalitate; problemele de sănătate în rezultatul violenței; dereglările de nutriție și devierile în dezvoltarea pubertară. Centrele YK își orientează serviciile pentru **populația tânără de 10-24 ani**, cu oferirea atenției deosebite în asigurarea accesului la servicii a tinerilor în stare de vulnerabilitate, în special, a celor cu nevoi speciale, a tinerilor HIV-infecțai și celor din grupurile cheie de risc cu risc major de infectare, și a adolescenților rămași fără tutela părintească și a celor din familii social-vulnerabile.

Rețeaua YK este o parte component a asistenței medicale primare, finanțate de către CNAM (tab nr.1). Crearea și dezvoltarea rețelei YK a fost susținută de către Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC), UNICEF Moldova și OMS.

Tab.1. Finanțarea CSPT/YK de către CNAM*

anii	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
nr. CSPT contractate de CNAM	12	28	36	37	37	38	40	41	41	41
SUMA FINANȚARII (mln. Lei)	2,075	4,98	5,2**	7,6	10,94	13,9	21,2	22,2	23,3 ***	24,6

*Conform datelor MSMPS

**Conform prețurilor 2011, costul real al serviciilor a 35 CSPT constituia 11mln lei. Studiul de evaluare economică SSPT (UNICEF, 2013)⁴

³ <https://bmchealthservres.biomedcentral.com/articles/10.1186/1472-6963-14-316>

***Conform preturilor 2018, necesitatea în acoperirea financiară a 41 CSPT constituia 31 mln lei. Studiul de evaluare a costurilor CSPT, 2019-2020 (SDC)

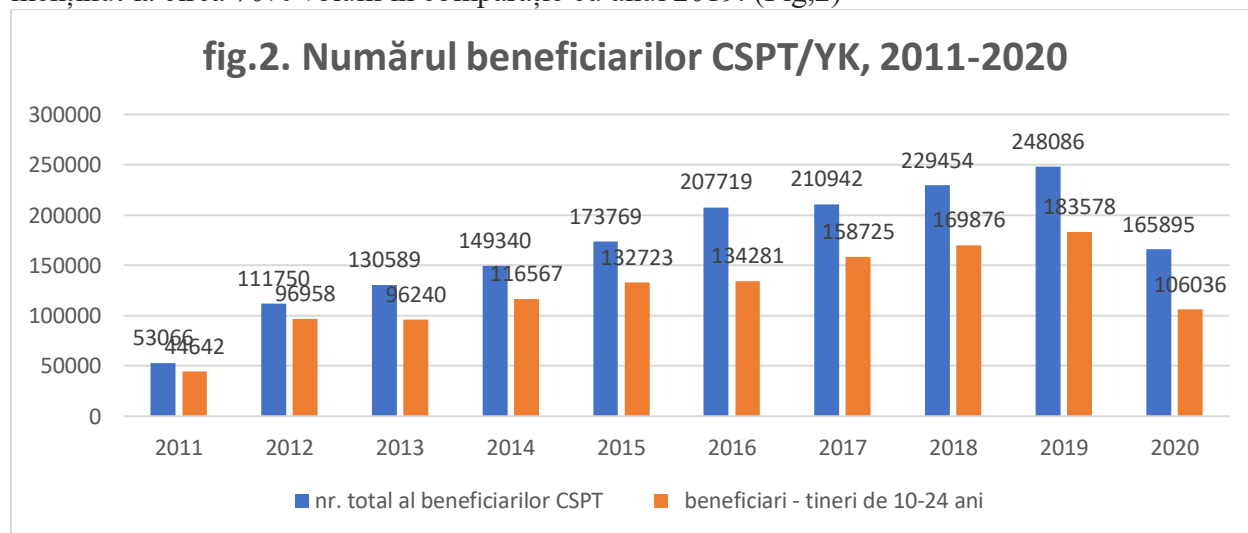
În 2020, normele de activitate ale CSPT au fost adaptate la condițiile de criză pandemică (Ordinul MSMPS nr.706 din 31.07.2020 cu privire la organizarea activității Centrelor de Sănătate Prietenoase Tinerilor/Youth Klinici în condițiile pandemiei cu infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID19) pentru a asigura accesul adolescenților și tinerilor la servicii de sănătate.)

Rezultate majore.

Analiza rezultatelor activității CSPT/YK pentru perioada raportată este efectuată în baza rapoartelor statistice anuale (forma 49 San) prezentate de către toate CSPT, a rezultatelor studiilor de auto-evaluare a performanței CSPT/YK, a rapoartelor vizetelor de monitorizare efectuate în cadrul CSPT/YK în decursul anului 2019-2020 și rapoartelor Proiectului ”Generație Sănătoasă”, susținut de SDC și UNICEF și altor rapoarte externe independente.

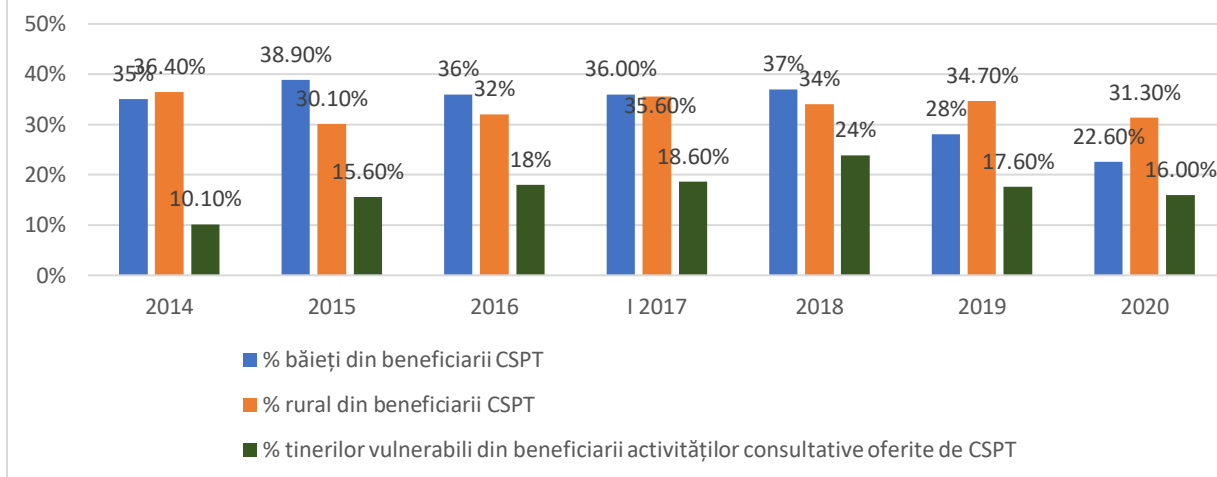
Acoperirea cu SSPT a crescut progresiv în ultimii ani, atingând o rată de acoperire de 28,3% pentru populația tânără de 10-24 ani în 2019 (în comparație cu 5% în 2011 și 18% în 2015), în special prin activitățile de promovare a sănătății oferite de rețeaua YK.

În anul 2020 de serviciile consultative și instructiv - metodice ale rețelei de 41 CSPT/Youth Klinici au beneficiat peste 165895 mii persoane – în pofida crizei pandemice serviciile s-au menținut la circa 70% volum în comparație cu anul 2019. (Fig.2)

În cadrul rețelei CSPT majoritatea beneficiarilor în 2020- 68,7% - au constituit-ofetele și femeile tinere, peste o 1/5 din ei fiind din mediu rural. (fig.3).

Fig.3. Asigurarea accesului echitabil la CSPT/YK, 2014-2020

În anul 2020, în limitările impuse de pandemie, inclusiv în limitarea posibilităților de a efectua activități de promovare out-reach, au scăzut numărul beneficiarilor din mediu rural. La fel, a scăzut proporția băieților în numărul de beneficiar, de aceea în anul 2021 a început colaborarea pro-activă a CSPT/YK cu comisariatele militare pentru a ajunge cu informații la cât mai mulți băieți.

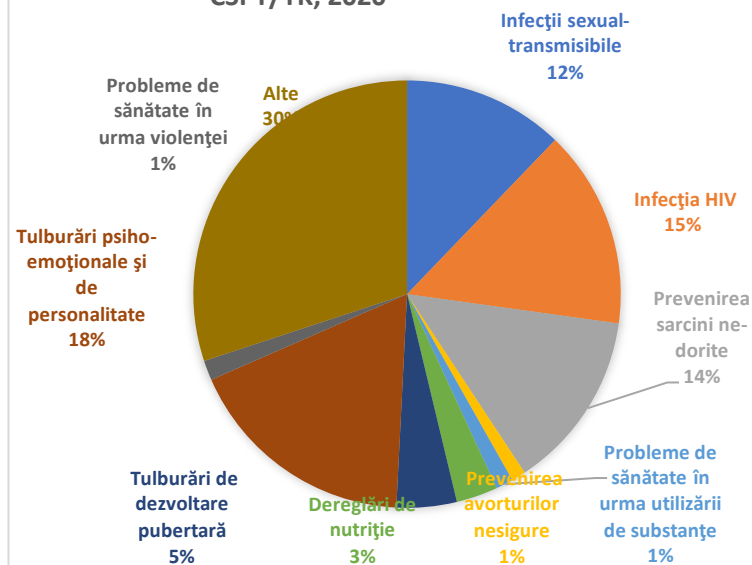
Cu toate aceste limitări, 5852 tineri din grupuri vulnerabile (fără supraveghere părintească, familii vulnerabile, cu nevoi speciale, populația cheie pentru infecția HIV etc.) au beneficiat în 2020 de serviciile consultative ale centrilor YK, iar 6179 astfel de tineri au beneficiat de activitățile de instruire și informare îndeplinite de centre.

Serviciile rețelei Youth Clinic s-au adaptat la condițiile de criză pandemică, prin dezvoltarea serviciilor de consultanță de la distanță – circa 10000 de consultații au fost oferite de către specialiștii YK de la distanță, în special de asistență psihologică, și implementarea pe larg a metodelor de informare pe rețelele de socializare.

Pe parcursul anului 2020, 24508 de fete au beneficiat de consultațiile echipelor multidisciplinare ale centrelor rețelei YK – ginecolog, psiholog, asistent medical, asistent social. Au fost asistate în cadrul centrelor 6511 cazuri de prevenire a sarcinii nedorite și 519 – a avortului nesigur. 89105 de fete în 2020 au beneficiat de instruire și informare referitor la problemele prioritare de sănătate și dezvoltare ale tinerilor.

În aceeași perioadă, 12096 băieți tineri au beneficiat de asistența consultativă oferită echipelor multidisciplinare ale centrelor rețelei YK – androlog-

FIG.4. Structura problemelor adresate în cadrul CSPT/YK, 2020

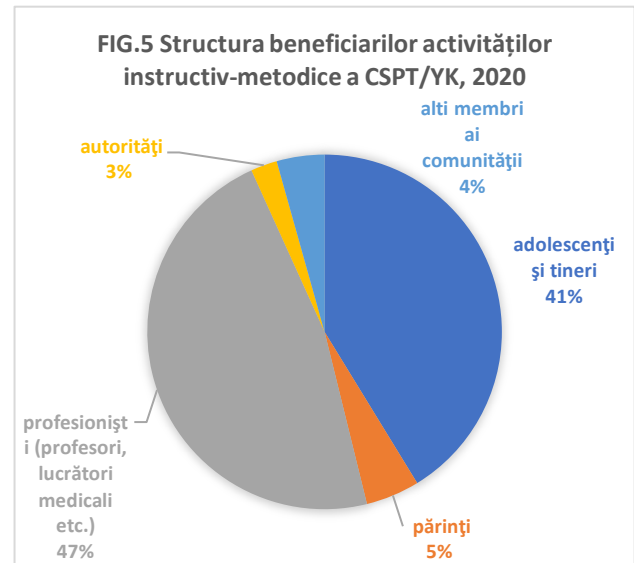

urolog, dermato-venerolog, psiholog, asistent social. Au fost asistate în ca cadru centrelor 5863 cazuri de prevenție a infecțiilor cu transmitere sexuală. 40186 băieți tineri au beneficiat de instruire și informare referitor la problemele prioritare de sănătate și dezvoltare ale tinerilor. 1382 cupluri tinere au făcut vizite de prevenție la centre pre-nupțiale/ pre-concepționale. (fig.4.)

Au fost distribuite pe parcursul anului 2020 în cadrul centrelor rețelei YK 140761 prezervative și oferite 8832 cicluri de pastile contraceptive combinate precum și 3775 alte contraceptive (DIU, injectabile). Au fost efectuate 7193 teste la HIV dintre care 17 au fost pozitive.

În anul 2020 au fost efectuate de către rețeaua YK peste 1500 activități instructiv-metodice focusate pe adresarea problemelor prioritare pentru SSPT, pentru 129291 persoane, a jumătate dintre ele fiind efectuate on-line sau în afara centrelor.

Centrele YK acționează și ca centre de resurse la nivel local în domeniul sănătății adolescenților. Activitățile instructive efectuate în 2020, au fost focusate pe tineri, cât și pe profesioniști, părinți, alți membri ai comunității. (Fig.5) Anul precedent a fost pus un accent mai mare pe instruirea atât a personalului CSPT/YK, cât și a persoanelor de resurse din comunități în adaptarea la condițiile de criză pandemică în promovarea sănătății și dezvoltării tinereii generații.

Mai multe exemple de activități instructive-informative în această perioadă pot fi vizualizate pe paginile Youth Clinic

https://www.facebook.com/YouthKlinicMoldova/videos/?ref=page_internal

Programul de voluntariat YK se desfășoară în 40 de CSPT. Aproape 300 de voluntari sunt activi în aceste CSPT. În ultima perioadă, experiența și participarea voluntarilor YK sunt din ce în ce mai apreciate la nivel național și internațional. Voluntarii Rețelei YK sunt câștigătorii **premiului ONU pentru Drepturile Omului 2019** la categoria „grupuri și organizații pentru copii și tineret”. În timpul crizei pandemice a fost creat un grup on-line de voluntari YK cu peste 250 de participanți activi de la 30 de CSPT în acest moment.

În decursul anului 2020, peste 250000 de tineri au fost informați cu privire la protecția lor în această situație și accesul la servicii on-line prin intermediul rețelelor de socializare. (nr de vizualizări pe rețelele de socializare nu se includ în raportul de activitate YK)

Implicarea serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor în acțiunile strategice de ameliorare a sănătății adolescenților și tinerilor la nivel local și național

În perioada ultimilor ani experții din cadrul YK au fost implicați activ, atât la nivel național cât și la nivel local în activitățile strategice de ameliorare a sănătății tinereii generații în Republica Moldova, așa cum ar fi:

I. Participarea în grupurile de lucru naționale în elaborarea de acte legislative si normative strategice:

- Legea privind sănătatea reproducerii, 2012
- Strategia Națională a Sănătății Reprodusei 2005-2015
- Conceptul Național al SSPT (aprobat de Colegiul MS, 2005)
- Standardele de Calitate a SSPT (aprobat de MS in 2009)
- Ordinul MS nr. 956 din 13.12.2011 Privind extinderea serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor la nivel național
- Programul național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive pentru anii 2018-2022
- Ordinul nr.868 din 31.07.2013 cu privire la normele de activitate ale CSPT, Ordinul MSMPS nr.706 din 31.07.2020 cu privire la organizarea activității Centrului de Sănătate Prietenoase Tinerilor/Youth Klinici în condițiile pandemiei cu infecția cu Coronavirus de tip nou (COVID19) pentru a asigura accesul adolescenților și tinerilor la servicii de sănătate
- Strategia Națională de Sănătate 2030, in curs de finalizare
- Planul Strategic in Sănătatea și Dezvoltarea Adolescenților și Tinerilor, 2021-2025, in curs de finalizare
- Programului municipal de prevenire HIV/SIDA/ITS, TB si Hepatitele virale pentru anii 2021-2025, in pregătire pentru aprobare

II. Acumularea de evidențe/informații strategice în domeniu (implicarea specialiștilor și voluntarilor CSPT/YK în cadrul echipelor de cercetare):

- Efectuarea studiilor epidemiologice/comportamentale (Echipa de cercetare organizată la baza Centrului de Resurse la Nivel National în SSPT NEOVITA în colaborare cu Asociația Sănătate pentru Tineri cu suportul diferitor donatori)
  - Studiu colaborativ OMS în comportamentele de sănătate ale copiilor de vârstă școlară (HBSC) 2014, 2018
<http://www.hbsc.org/membership/countries/moldova.html>
  - Studiu evaluării opiniei adolescenților și tinerilor cu privire la propria sănătate și bunăstare în contextul pandemiei COVID19 din primele 2 luni (între abonații U-Report), cu suportul UNICEF Moldova, 2020,
<https://moldova.ureport.in/opinion/1706/>
  - Studiul de evaluare a cunoștințelor, atitudinilor și practicilor referitor la sănătate a elevilor din învățământul profesional tehnic din Republica Moldova,2020, cu suportul UNFPA raport pregătit pentru prezentare
  - Studiul OMS de fezabilitate a intervențiilor rapide de comunicare (BSC) in prevenirea sarcinii nedorite si ITS in Republica Moldova, in colaborare cu AO SPT, FOP, implicate 2 CSPT, 2019 -prezent, în derulare.
  - Studiul experimental al programelor parentale pentru o viață sănătoasă RISE PLH - 2018 până în prezent, in colaborare cu AO SPT, <https://rise-plh.eu> implicate 12 CSPT/YK
  - Studiului ”programul parental pentru o familie armonioasă adaptat la mediul online pentru părinții adolescenților (ePLH)”2020-2022,in parteneriat AO SPT, implicate 4 CSPT/YK, cu suportul Universităților Kape Town, OXFORD, etc.

- Studii de evaluare a accesului la informații și servicii de sănătate:
  - Studiile de acoperire cu SSPT, 2012,2015, 2018 SPT
  - Studiu de analiza economică a CSPT, 2012-2013, UNICEF, CSRGM – implicate 4 CSPT (<https://bmchealthservres.biomedcentral.com/articles/10.1186/1472-6963-14-316>)
  - Studiu SERAT UNESCO de evaluare a corespunderii subiecte existente în curricula școlară obligatorie în Standardele internaționale de educație sexuală comprehensivă, 2016-2018, cu suport UNESCO și UNFPA
  - Studiu de evaluare a costurilor CSPT (SPT, SDC), 2019-2020, implicate 6 CSPT (raport disponibil)
  - Studiu de autoevaluare a calității SSPT, implicate toate 41 CSPT/YK, 2020, https://docs.google.com/forms/d/1GCZ_xeUJlBPjuBWYjv8DNj3HkEHexbJA/KigT3Fpwwmk/edit#responses
  - Studiu OMS de evaluare a serviciilor de sănătate în școli în Republica Moldova, 2020-2021, în proces de analiza a datelor
- Pilotarea modului de evidență și raportare electronică a activităților CSPT/YK – SIYK, 2019-prezent, cu suportul Proiectului Generație Sănătoasă, implementat de AO Sănătate pentru tineri (SPT) cu suportul SDC

III. Dezvoltarea serviciilor de sănătate prietenoase tinerilor:

- Contribuție la fortificarea resurselor CSPT/YK:
  - o Procurarea și echiparea a tuturor CSPT/YK, în baza evaluării necesităților, cu echipamentele necesare pentru a oferi pachetul de servicii prevăzut de cadrul normativ în vigoare, 2017-2018 – Proiectul Generație Sănătoasă, implementat de AO Sănătate pentru tineri (SPT) cu suportul SDC
  - o Asigurarea CSPT/YK cu produse contraceptive din Programul Național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive, din 2018 și cu teste rapide pentru HIV din Programul Național prevenire HIV/SIDA/ITS, TB și Hepatitele virale, din 2018
  - o Procurarea echipamentelor de protecție și igienice în perioada pandemică, 2020 -UNICEF Moldova, AO Sănătate pentru tineri (SPT) cu suportul SDC, UNFPA
- Formarea capacităților umane:
  - Revizuirea curriculei (USMF ”N.Testimițanu, CNMF) – cursul în Sănătatea Adolescenților inclus în curricula de perfecționare – prin Proiectul Generație Sănătoasă, implementat de AO Sănătate pentru tineri (SPT) cu suportul SDC. CRNSSPT servește din 2017 ca baza clinică pentru formarea rezidenților pediatri, a cursanților în domeniu, https://www.who.int/maternal_child_adolescent/adolescence/moldova-case-study/en/
  - Elaborare de Ghiduri (PO, AISA, Promovarea Sănătății și Dezvoltării Adolescenților etc.) = Proiectul Generație Sănătoasă, implementat de AO Sănătate pentru tineri (SPT) cu suportul SDC,

- 4 Conferințe Bienale Naționale în sănătatea adolescenților, 2014, 2016, 2018, 2020. Ultimile 2 conferințe au avut caracter internațional - <https://iaahconference2018moldova.yk.md/ro/>; <https://ahc2020.neovita.md>.
- Implementarea modului de sporirea a a capacităților la locul de muncă prin învățare colaborativă - <https://bmchealthservres.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12913-019-4158-2>
- Transferarea majorității programelor de instruire pentru specialiști, adolescenți, părinții în modul on-line în 2020 în comun cu AO Sănătate pentru tineri (SPT), cu suportul diferitor donatori.

IV. Fortificarea colaborării intersectoriale în domeniul promovării sănătății tinerilor

- În perioada 2013-2018 în toate raioanele și municipiile Republicii Moldova au fost efectuate ședințe de orientare a factorilor de decizie la nivel local în problemele de dezvoltare a adolescenților și tinerilor și extinderea serviciilor SSPT, cu elaborarea planurilor locale de promovare a sănătății adolescenților de a cadrelor de referire intersectorială a adolescenților în caz de probleme de sănătate, cu suportul Proiectul Generație Sănătoasă, implementat de AO Sănătate pentru tineri (SPT) cu suportul SDC
- În perioada 2013-2018, moderatorii din toate CSPT/YK au instruit câte 2-3 persoane de resurse din toate școlile (profesorii relevanți, asistentele medicale din școli) și localitățile rurale (asistenții sociali, reprezentanții poliției etc) în promovarea sănătății adolescenților, cu suportul Proiectul Generație Sănătoasă, implementat de AO Sănătate pentru tineri (SPT) cu suportul SDC
- Din 2018 reprezentanții CSPT/YK au devenit membri ai echipelor multi-disciplinare de rezolvare a cazurilor copiilor aflați în situație de risc în majoritatea raioanelor și municipiilor
- În 2019-2020, 12 CSPT/YK au asistat 24 școli pilot să efectueze evaluarea inițială și să elaboreze în baza ei a planurilor de implementare a abordării școlilor care promovează sănătatea, cu suportul AO SPT și OMS Moldova.
- Ședințe regulate de pledoarie la nivel național și local de promovare a sănătății adolescenților și implementarea programelor complexe de educație pentru sănătate în curricula școlară.
- Experții din CSPT/YK au oferit suport în instruirea formatorilor naționali și elaborarea curiculei cursului opțional „Modul Sănătos de Viață”, pentru instituțiile de învățământ general și profesional-tehnic, implementat de UNFPA în comun cu MECC, 2018-2020
- Echipa CRNSSPT Neovita, cu suportul UNFPA, a instruit on-line personalul la 24 centre de tineret în nevoile de dezvoltare ale adolescenților și promovarea sănătății, 2020
- În septembrie 2020, în comun cu MSMPS și MECC au fost instruiți on-line reprezentanții tuturor instituțiilor de învățământ din republică în domeniul „Riscurile de sănătate ale elevilor în contextul crizei pandemice și măsurile care le pot lua instituțiile de învățământ pentru a le reduce. Cum poate fi implementat conceptul de școli care promovează sănătatea în contextul crizei pandemice”

- CSPT/YK au creat la nivel local parteneriate funcționale cu serviciile sociale, poliția, serviciu de probațiune, ONG-ri care lucrează cu grupurile vulnerabile. Un exemplu cu impact mai mare poate fi implicare foarte activă a CSPT/YK în răspunsul complex la criza „Balena Albastră” în 2017 cu campania în comun cu instituțiile de învățământ „Eu aleg Viața”, care a contribuit esențial la stingerea crizei. recent este implicarea CSPT/YK în Campaniei sociale dedicate Zilei Internaționale de Combatere a Consumului și Traficului Ilicit de Droguri cu genericul ”Cunoștințe mai bune pentru grijă mai bună”, 2020, în parteneriat cu Inspectoratul General de Poliție. <https://politia.md/ro/content/lansarea-campaniei-sociale-dedicade-zilei-internationale-de-combatere-traficului-de-droguri>

IMPACT

Eforturile complexe depuse de către CSPT pentru a asigura dreptul adolescenților și tinerilor la informații și servicii adaptate nevoilor lor de vârstă au contribuit esențial în decursul ultimilor ani la ameliorarea (în pofida lipsei programelor complexe de educație pentru sănătate în curricula școlară) a unor indicatori majori în sănătatea a adolescenților, cum ar fi:

- **Scăderea de 2 ori a ratei de sinucidere** (de la 10 / la 100000 de populație în vârstă de 15-19 ani în 2014 până la 5.0 / la 100000 în 2019) (NBS, www.statistica.md)
- **Scăderea a ratei de fertilitate adolescentă** - de la 41,4/1000 în 2014 către 28,6/1000 în 2019 (conform numărului de populație actualizat, BNS) (NBS, www.statistica.md)
- **Numărul avorturilor la minorele sub 20 ani s-a redus cu 40% în ultimii ani** – de la 1031 în 2014 spre 617 în 2019 (NBS, www.statistica.md)
- **S-a redus** proporția adolescenților de 15 ani care au indicat ca au început relațiile sexuale – de la 18% în 2014 spre 13,3% în 2018, iar printre adolescenții sexuali activi de 15 ani a sporit utilizarea pastilelor contraceptive de la 6% în 2014 spre 10% în 2018 (HBSC, Moldova)
- **Scăderea cazurilor noi de ITS (sifilis, gonoree)** printre adolescenții până la 19 ani cu circa 1/3 în perioada 2014-2019 – de la 363 cazuri în 2014 spre 234 în 2019 (NBS, www.statistica.md)
- **Scăderea ușoară a consumului curent de alcool în rândul adolescenților** (de la 11% adolescenți cu vârste cuprinse între 11 și 17 ani care au consumat alcool 3-5 zile și mai mult în ultimele 30 de zile în 2014 la 9% în 2018)
- **Creșterea gradului de apreciere pozitivă a stării de sănătate proprii** (77% dintre adolescenții cu vârste cuprinse între 11 și 17 ani apreciază pozitiv starea de sănătate în 2014 și 83% - în 2018) (HBSC Moldova 2014, 2018)

În cadrul Raportul Copiilor pentru Comitetul Națiunilor Unite pentru Drepturile Copilului – ”Respectarea drepturilor copilului în Moldova din 2016” se confirmă nivelului de încredere sporit al adolescenților în CSPT: **”Majoritatea copiilor au încredere mai mare în Centrele de Sănătate Prietenoase Tinerilor (CSPT), decât în cele pentru populația generală: medicii de la CSPT sunt atenți la nevoile tinerilor, pe când medicii din centrele de sănătate/centrul medicilor de familie nu cunosc și nu răspund nevoilor tinerilor și sunt focuși pe adulți.”**

Exemplu Republicii Moldova este prezentat ca un exemplu de succes în extinderea SSPT în cadrul Raportului global referitor starea sănătății adolescenților ”A doua șansă în a două decadă”, lansat de către OMS în 2014 <http://apps.who.int/adolescent/second-decade/> și pe pagina Biroul Regional OMS în 2020 <https://bit.ly/3nX0iYy>.

Dificultăți majore:

- Finanțarea deficitară și lipsa motivației financiare, în special pentru specialiștii tineri să vină și să rămână în serviciu, precum și plecarea specialităților bine instruiți din serviciu în sectorul privat sau peste hotare.
- Nu este încă definitiv legiferat rolul Centrului Neovita ca centru de resurse la nivel municipal și național pentru a asigura coordonarea și asistența metodologică durabilă în domeniu.
- Lipsa posibilităților financiare pentru a crea echipele mobile YK pentru a spori accesul la servicii a tinerilor cu nevoi speciale și cei din mediu rural
- Cultura sanitară joasă în familii și comunități
- Lista programelor complexe de educație pentru sănătate adaptate pe vârste în curricula obligatorie școlară.

Galina Lesco,
Șefa CRNSSPT NEOVITA,